

ԱՌՈՂՉԱՊԱՀԱԿԱՆ

ԲԵՐՐ

Մ Ի Ա Մ Ս Ե Ա Յ Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՆՈՒՆԻ ԱՂԳԻՆ

№ 6 և 7

ՅՈՒՆԻՍ—ՅՈՒԼԻՍ

№ 6 և 7

ՎԵՐԱԲՈՐԴ ՏՈՐԻ

Բնակչության թիվը 400000-ից անց
կայանի առկայի ձև. ինչ պատճառով
հայտնի պարտաճեղքի լուսանկարի
առկայի:

ԵՐԵՒԱՆ

1883

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

I Ժողովուրդի հանձնարարությունը և մասնաշաղկապները	323
II Արևելահայկական մարզում փրկության աշխատանքները	344
III Ձրույքը և աղքատության հարցը	347
IV Բարձրագույն դպրոցները	350
V Գյուղատնտեսական կյանքի և քաղաքի մասին	

Ե Ռ Ո Ղ Զ Ե Պ Ե Հ Ե Կ Ե Ն

Թ Վ Ր Թ

ՄԻ ԱՄՅՈՐԱԾ ՀԱՆՐԱՊԵՏ

(1--2 համարները ԹՎՐԹԻՅ ԲԱՂԱՅԱՆԻ)

Հ Ր Ո Ս Ա Ր Ա Կ Գ Լ Ե Կ Ա Ր Ե Ն Ի Վ Ե

Տարեկան գինը Ե. 3 հազար կոնյակի փաթեթի ընդհանուր արժեքի և
խմորատուների Գաղա քաղաքից գինեւոր հեռակայ հասցեով՝ Вѣс.
Эривань. Въ редакцію журнала «ГІГІЕННИЧЕСКІЙ ЛІСТОКЪ».

ԲԱՐՈՒՐԻ ՀՐԱՍՏԱԾՈՒՄ ԵՐԵՎԱՆԻ ԺԱՊԱՐԱՆԻ ԲԱԶՄԵ

ԼԵՐՈՆ. ՏԻՂՐԱՆԱՆՑ:

323
344
347
350

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ԲԵՐՐ

Մ Ի Ա Մ Ս Ե Ա Յ Հ Ա Ն Գ Է Ս

Ն Պ Ի Է Ր Ա Ջ Գ Ի Ն

Է 6 և 7

ՅՈՒՆԻՍ—ՅՈՒԼԻՍ

Ն 6 և 7

Ե Ր Կ Ր Պ Ր Գ Տ Ա Ր Ի

Բնություններից քաղած է նաև
մայրենի ազգերի լեզ. իսկ առաջնային
հարկն՝ ազգաբնիկ միայն լատինացի
ազգերից:

Ե Ր Ե Ի Ա Ն

1883

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1159

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1159

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԹԵՐԹ

ՄԻԱՄԵՆԱՅ ՀԱՆԳԵՍ

ՍՐԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

№ 6 և 7

ՅՈՒՆԻՍ—ՅՈՒԼԻՍ

1883

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔՆԵՐՆ ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԷՍ

ԷԻ

ՄԱՅՆԱՅՐԱՊԷՍ ԲԱՐԱՆԱՑԱԿՆ ՈՐ ՍԻՖԵԼԻՍԸ (Տրամաք յաւ, Յիւֆա աշտր)

—o—

Հրապարակական գոտախօսութիւն

ՅՃ. ԼՅԻՈՆ ՏԻԳՐԱՆՍԱՆՈՒ

(Կողմացու էջ երկուսոց օր. Պոլսական գործի դահլիճում)

Մարտի 13-ին, 1883 թ.)

Խրոջանիւր մօրդ ժաւանդ է իր ծնողաց, դուք բոլորդ ղիաւք, թէ ի՞նչ է նշանակում ժաւանդութիւն. Եւսկայն ժաւանդութեան

մէջ կան զանազան սատիւ ճաններ և տեսակներ:

Ժաւանդութիւնը լինում է բազմաթիւ և բնական: Քաղաքական ժաւանդու-

Թխնն այն է, որ ծնողները
Թողնում են իրենց փառա-
կած կայքը իրենց զաւակ-
ներին, որից կարող են և
զրկել, սա է Թագաւորու-
թեան օրէնքը: Կայքի հետ
կամ որանից անկախ, ծնող-
ները տալիս են ժառանգու-
թիւն զաւակներին իրենց
մարմնական և ոգեկան այժե-
րը, յատկաւ Թխնները և առ-
բարազաւորաւ պակասու-
թիւններն ա. հիւանդու-
թիւնները, որանցից չեն կա-
րող զրկել իրենց ժառանգ-
ներին: Այս է բնական ժա-
ռանգութիւնը:

Բնական ժառանգութեան
փառ է խօսքս, որ ունի մեր
կազմուածքի, մեր սմբողջ
կեանքի փառ առանձին ներ-
գործութիւն, որ փախում է
մեր կեանքը, աւանդելով թէ
որ բնորոշութեամբ Թխնները,
յատկաւ Թխնները կամ ցու-
ւելը ժառանգել ենք մեր
ծնողներից:

Վիտնը այն յատկա-
ւորութիւններից, որանք աւելի
մատչելի են:

Հիւանդութիւններ ժա-
ռանգելով համարում եւր հա-
մար, ուէտք է տեսնենք
կա՞ն որդեօք բնութեան
մէջ ժառանգութեան օ-
րէնքներ:

Ամենից առաջ աչքի ընկ-
նում է մարմնի արտաքին
ձեւերի ժառանգութիւնը:

Ձեզանից շատերը տեսած
կը լինեն, որ երբեմն երե-
խաները բուն պատկեր են ի-
րենց ծնողների: Հազար ան-
գամ լսած կար, որ ասում
են, թէ երեխան իր հօր կամ
մօր կամ սողաւորաններից
մէկի խել պատկերն է, որե-
հաստատում են ազգային
ասածները. զոր օր. կ'աւետ
ինձորը կէս արած լինի,
պատուը ծառից կը ճանա-
չուի, ինձորը ծառից հետ
չի բնկնիլ, մօրը տեւ, աղ-
ջիկն առ:

Շատ զէպքեր կան, որ-
անդ կաշվի գոյնը, գլխի ձե-
ւը, մազերի գոյնը, տեսակը,
տատմները, քիթը, և մարմ-
նի միւս մասերի ձևերը ժա-
ռանգումն ծնողներից զա-
ւակները: Ղէմքի ժառան-
գութիւնն այնպէս հաստատ
նկատուած և ցանկալի բան
է, որ երբ երեխան ծնւում
է, բարեակրտ պառտւ կա-
նայք խելոյն աշխատում են
գտնել նմանութիւն ծնող-
ների կամ ազգականներից
մէկի հետ, թէպէտև նորո-
ւոր (միշտ) զեռ միայն
ինքն իրեն է նման և աւե-
լի ոչ ոքի և յետոյ է սկը-
սում ստանալ իրեն յատուկ
զէմքը և նմանութիւնը ծը-
նողներից կամ ազգականնե-
րից մէկի հետ:

Կիւտում մէկ երիտա-
տարդ սիրահարվում է և
յայտնում է իր սէրն աղջ-
կան, որ չէր համակրում այդ
երիտասարդին: Այդ աղջի-

կըն այնպէս նման էր իր
բրոջը, որ երիտասարդը չը
կարողանալով զանազանել
բոյրերին միմեանցից, միւս
օրը կրկին աշխատում էր
զրուել օրիորդի սիրտը, բայց
այս անգամ նա խօսում էր
փոքր բրոջ հետ, քնդունե-
լով նրան մեծի տեղ: Երե-
տասարդը չը զիջանալով որ
այդ երկու քոյրերը խօսք
էին կապիւլ ծիծաղել այդ
երիտասարդի վրա և չնմա-
նալով, որ երկրորդ քոյրը օ-
տար քաղաքից վերադար-
ձել է ստին, երիտասարդը
բոլորովին շիվարած էր, երբ
երկու քոյրերը միտաին սր-
հանջում էին երիտասարդից
առաջ վերջնական խօսք: Այդ
կատակը ուշքի բերեց սի-
րահարուած երիտասարդին:

Առեւ հետաքրքիր է
այն փաստը, որ եր-
բեմի նմանութիւնը են-
թարկվում է փոփոխու-
թեանն այսինքն երեխան

մատաղ հասակում հօրն է նմանում և յետոյ իր մօր պատկերն է գտանում:

Գիրս գր Նիղարէ յաւր պատմում է, որ երկու եղբայր, երեխայական հասակում նմանում էին մօրը, իսկ երիտասարդութեան ժամանակ նմանում էին հօրը, բայց զրանց քայրը երեխայական հասակում իր հօր պատկերն էր և յետոյ հօր հետ ոչ մի նմանութիւն չուներ:

Ուշիկ ժողովուրդին, երբեմն երեխան միաշափ նմանում է հօրը և մօրը, կամ թէ նրանեկով իր ծնողներին, արանցից մէկին առել է նրան: Այստեղ պետք է գտնադանել երկու գէպը, այն է՝

1) Երբ ժողովուրդական նմանութիւնը լինում է հասակակիցների մէջ գ. օ. հօրը և աղի կամ մօր և աղջկայ մէջ:

2) Երբ ժողովուրդական

նմանութիւնը լինում է հասակակիցների մէջ գ. օ. հօր և աղջկայ կամ մօր և արդե մէջ:

Պատմութեան ժողովուրդին, ամեն լավ հասկանում ենք այն նրանում թիւր, որ ստացվում է նախնիքներից: Այս նմանութիւնը լինում է պապի և թոռի կամ տատի և թոռի մէջ: Պլուտարքոսը պատմում է թէ մէկ Բոյն կին, որ ծնեց սևամորթ երեխայ, մեղադրուեց անհատատրված կան մէջ գէպի իր մարդը, բայց յետոյ անպացուցուեց որ այդ կինը մէկ սևամորթ իր չորրորդ սերունդն էր:

Կալմուկի ժողովուրդին ամէկ սակում է պատահում և նրանում կայանում որ երեխան նմանում է իր քեռուին, մօրաքրոջը, հօրեղբորը, պապի կղբորը:

Մեղիւնի ժողովուրդին հարձուրդներով ժողովուրդին: Այն գործարար

Թիւնները, որոնք բնականա-
պէս կտաւորւում են մի
մարմնում, զոր. օ. շնչառու-
թիւնը, մարտդու թիւնը,
տեսնելը և ին, անուանում են
ֆիզիոլոգիական դարձողու-
թիւններ: Արանք կարող են
լինել և ժառանգական: Լի-
կան սրամում է, որ 1840
թ. շրջումէր Եւրոպայում
մի հրէայ Դիւրշ Դ. Ն. մարկ
անունով, որ դարձով տպա-
ցուցում էր թէ լնդունակ
էր կարդալ ծաղած գրքի մի
որեւէ երեսում այնատղը, որն
որ նրանից սրահանջում էին:
Արա որդին 10 տարեկան
հասակում տեսաւ, որ ինքն
էլ ունի այդ տպօրինակ
լնդանակութիւնը:

Ես ճանաչում եմ զեր-
դաստաններ, որոնց անդամ-
ները երեխայութիւնից բա-
կւամբ կարճատես են, իսկ
միւսներն հեռատես:

Կօմբն ասումէ, որ կոյր
Սովսէս Լէկանաթի ամ-

բողջ սերունդը (30 հոգի)
բոլորն էլ կուրանում էին 15
տարեկան հասակում:

Լադո-Թիւնը, հմանապէս լի-
նումէ ժողովական: Այո-
րելի է չր լինի մի այնպի-
սի վեղարու ետամկան ըն-
դունակութիւն, որ այնպէս
շօշափելի կեցալի ժառանգ-
վումէ, ինչպէս է երած շտա-
կան լնդանակութիւնը: Ե-
րեւելի երած իշու եղել են 3
Մոցարտ, 2 Բէախովեն, 120
մարդ Բախի տահմից:

Հարստութիւնը և ճաշակը անբա-
ժան են միմեանցից: Հասա-
ռութեան կողմանէ մարդն
անստանմերից սատր է, բայց
այդ կողմանէ մի քանի տե-
ղերի նեղ լնդները (սեամար-
թերը) բարձր են սպիտա-
կամարթ մարդերից. այդ ա-
յաջուցվում է նրանով, որ
«Մարծն» տնտանուած նե-
ղները հաստակով կարո-
ղանում են խմանալ թէ մի
որեւէ ճանսպարհով անցել

է սեւամերթ թէ սպիտակամերթ մարդ:

Եւ ճանաչուամբ մարդիկ, որոնք սիրում են յայտնի սեւապիտան հաս, դրանց սրդիքն սիրով ներշնչում են միեւնոյն սնապիտան հասը, թէպէտև մեծացել են իրենց գերդաստանից հեռու, օտար երկրում:

Ավերաբեկները շինում են խառնաժամանակ: Գիրսւղը Բիւզարէ յնգը պատմում է, որ մէկ մարդ սղարութիւն ունէր մէջքի վրա պարկած ժամանակ աջ ստը դնել ձախի վրա: Արտաղշիկներից մէկը ծնունդաց յիսոյ ցոյց տուեց նոյն սղարութիւնը, չը նայելով օրորոցի կողանների սխմելուն: Այն աջալիսի գերդաստանների, որոնց անգամները բոլորն էլ ձախիկ են:

Ժառանգվում է տեղաշարում պարկելու կերպը, ձայնը և ըն:

ԲՆԱՆԴՆԵՆ (խնամակ)

Ճինամէ ժառանգական: Լէրուան ատումէ թէ այն երկրում, որտեղ սրտորութիւնը շատ տարածուած է, նորածին նապաստակները բնից առաջին անգամ դուրս գալու, աւելի խորամանկ, կտակածատ և զգոյշ են քան թէ այն երկրում, որտեղ սրտորութիւնը տարածուած չէ:

Աւերայիշեալ կանոնաւոր ժառանգութեան սեռականների հետ ձեռնից շատերը ծանօթ կը լինեն, բայց կան և բնական, բայց անկանոն տարօրինակ երեւոյթների ժառանգութիւն: Անկանոն ժառանգութիւնն (այլանդակութիւն) այն է, որ մէկի սերունդն ունի մի տարօրինակ բան իր մարմնի վրա, որ անցնում է մէկ ժառանգից գէպի միւսը գ. օ. Էդուարտ Լամբէրտի մարմինը, բացառութեամբ նրա երեսի, ձեռամէջերի և ոտատակերի, ամբողջապէս պատած էր եղջը-

բով. ազանթով. այսինքն Եղու-
 զի նման կաշա թաղանթով
 և մարմնի մասերը միմեանց
 քայ երաւ չի յաւում էին Ս. յ
 մարգն աւնէր 6 պաւտի. Թ. Է-
 սի. ան. դրանք ծնւում էին
 փառնուի կաշվով, բայց 6
 չարածից յետոյ դրանց մար-
 մինը պատվում էր Եղջրա-
 թաղանթով: Այս սուանձնու-
 թիւնը դրանք ժառանգու-
 թիւն էին ապիւ իրենց ա-
 բական սերունդին 6 պարտ
 չարունակ:

1873 թ. Լա տեսայ Ան-
 տերքուրգում ռաւ ընտանիք
 Ագրիան Աւստրիական, որ
 կայացած էր մարդ ու կիւ-
 ջիւ և երկու զուակներից,
 դրանց տնտէջ մարմինը և
 երեսը ծածկուած էին իւտ և
 երկու մեղերով (դրանց հօր
 պատկերը ցայց է տրւում):
 Ասյունի է Բ. իր մանցի
 զերգատանը, որ կայացած
 էր պապից, տղկանից և թո-
 սից: Երանց տնտէջ մարմինը

պատած էր մարմինը:

1874 թ. Եղջրաւ 6 հար տնտեսւիւ
 չարունակիւ մէր 4 պարտ
 Այս ճանաչում էր եղջրայ
 և քոյր, որոնք տնտես թիւ
 ճախ կողմից մի իսկ, այդ-
 պիսի իսկ թիւ միւսնայն կալ-
 մում տնի քեւարդին:

Նրէ հարմի չիւր պատկերայն էն-
 թարկում է անկանոն փափա-
 խութեան, այդ փափախ-
 թիւն երբեմն պատած է
 ժառանգական, որ տնտես-
 վում է ճառանգական պատած իսկ-
 խութեան. դ. օ. փառաւ, որ մէկ
 մարդի կարած մասը ծառ
 էն կայցած եղել: Ս. յ մար-
 դն տնտես, մի քանի պ-
 դի, որոնց խրաքանչիւրի մի
 և նոյն մասը ծառ էր ծը-
 նանդից:

Ներառելի է հետեւել իրար-
 1791 թ. հիւսնայն Անթրոպոլոգի
 լուսի: Նաչանդում կար մէկ
 տնտեսական Սէր-Աւրայտ
 տնտեսով: Սաւ աւնէր 12 ոչ-
 իւտ: Արանցից մէկը ծննց

այն տեսակ գառը, որ աւելք երկար մարմին և կարճ ու ծուռ ոտեր: Այն Արայան օգուտ քաղեց այդ այլանդակութիւնից, թողնելով այդ գառին հօտի (սաբուի) մէջ: Այդ կերպով կարճ ժամանակում յաջողուեց այդ առնանաբանին ստանալ այդ տեսակ այլանդակ ոչխարների մի ամբողջ սերունդ: Այդ միջոցով Սէր Արայան ազատուեց այն բազոր անբաւականութիւններից, որ պատճառում էին նրա առաջնայ ոչխարները, որովհետեւ ցածր պատից թռչելով կարողանում էին փնտսել դառնիների արտերը:

Ընդամենը. Գալատիքի քննութեան համաձայն, Ժառանգվում է ոչ միայն տաղանդը և հոնճարը, այլ և ձգտումն դէպի մասնագիտութիւններ: Մէկ գերգաստան պարտաւելով մի որեւէ գիտութիւնով, դարգացնում է

կը ընդունակութիւնն այդ գիտութեան ուղղութեամբ և պարձնում է այդ ձգտումն ժառանգական. դ. օ. Բէնտամ'ն երի գերդատանը տալիս էր իրաւաբաններ, Դարվիններինը՝ բնագէտներ, Գալլի'ի'նը յեղափոխականներ:

Բարդախե և հոգեբան Ընդամենը Թիւնէրը նմանապէս վնասում են ժառանգական. դ. օ. պատմութիւնից յայտնի է, որ Հրապինդեցը թագաւոր, դառնաբարոյ Արադիտի տոհմից էին բռնակող և ցածաչոգի Տիբէրիսը, արիւնաբու Ասիպուլան, Ագրիպիսա' և Նէրօնը, որ իր անգթութիւնով բոլորից էլ գերազանց էր:

Ժառանգական ուղղեցութիւնների ոյժը մշտական համարուել է շատ թէ քիչ բնական, նաեւ Սողոմոն իմաստունը համարում է ամենամեծ ժառանգութիւն

այն լաւ հաղկանոց պիտի
որ հայրը առկա է իր ար-
դուն. նա աւսում էր մէկին.
ուրախացիր, ոչ միայն այն
պատճառով, որ Աթէնքու-
մին եւ ծընեւել, այլ բարձ-
րացրաւ ձեռնորդ դէպի եր-
կներ և շնորհակալութիւն
տաւ, որ ծնուել եւ աղնիւ
ծնողներէ, որ համեստու-
թիւնը, խոհեմութիւնը և
արդարութեան զգացմուն-
քը, լոյս տեսնելուն պէս բո-
մէջն էին, ունենալով արդ-
պիսի պատականներ, դու-
կարող եւ հենց ծնուելուն օ-
րիցդ սկսած, քեզ երջանիկ
և բարեպաշտ համարել, ա-
ռարկնի և աղնիւ կեանք
փայելել, կրղզոս առելու-
թիւն դէպի յանցանքը, կը
դիմադրեա նրան բնութաբու-
թեանդ պիտի յղարար:

Աւելի ծանրաբեկ է հոգսը պիտի
ընդունուի ինչ որ խառն խառն է Սը-
րունց մնալն ցոյց տաւ մի
բանի օրինակներ, երկու

Սէնէ կոնիքը (հայր և
որդի) ունէին այնպիսի և
բեկի յիշողութիւն, որ հայ-
րը կարող էր անգիր տանել
2000 խօսք այն կարգով, որ
լսել էր, որդին ունէր մի և
նայն յիշողութիւնը, քայց ոչ
այդ առաջնանիւ:

Ժողովուրդի մեծ տարեօք
բարձրաստիճանը նշանակու-
թիւնները, դ. օ. հոնճարը,
առղանդը, սրամարութիւ-
նը և ամենամաստաւոր պէտք
է տաներ, այն է Կրանց ժո-
ղանկութիւնը հաստատուած
է փաստերով: Երեւելի մնա-
տէ մտաբերու Սմայէրի ար-
դին յայտնի էր ինչպէս ճո-
նատարհորդ, պատմաբան
և պատմաբան Քէրնու լի ի
աստից յայտնի էին 10 մնա-
տի մտաբերանք, Կարմիր-
ների Ասերանդը առկա էր
ամենաընդունակ մարդիկ
Հեռարբիւր է, որ շատ գիտ-
նականներ ունեցել են երե-
ւելի մայրերը և մեծ մայրեր:

Ապրիլին տակ, որ այդ
բարձր բացառութիւններ
են, որովհետեւ տարածուած
մարդերի որդիքը շատ ան-
գամ իրենց ծնողների շախ-
մադանակ չեն լինում: Եւ
այդ չեմ հերքում, միայն
պէտք է ասեմ, որ այդ փա-
տը հակառակ չէ ժառան-
գութեան ընդհանուր օրէն-
քներին:

Այսինքն հարկէր, որ
նամէ կիրք, ծնողների հա-
կումն պէտք հարբեցողու-
թիւնն այնպէս յաճախ է
ունենում զնախնային, որ
ժառանգութեան օրէնք է
համարվում, բայց ոչ մշտա-
կան միջնային ձեւով, այս-
ինքն հարբեցողի որդիքը
ժառանգում են ոչ մշտա-
կան հարբեցողութեան կիր-
քն, այլ դառնում են ընդու-
նակ ցնորաւիւր, խելագար-
ուելու: Բժիշկ Հոլսթը
Մօրէլը ժողովել են վի-
ճակադրական տեղեկու-

թիւներ, որոնք հաստա-
տում են վերայիշեալ կար-
ծիրը: Մօրէլն ասում է,
որ մէկ լատ բանոր, երի-
տասարդ հասակից սկսած
հարբեցող էր: Եւ կանուխ
մեռաւ թագնելով 7 պատկը
Ահա գրանց վիճակի պատ-
մութիւնը. գրանցից եր-
կուսը մեռան ցնցումներից
(բռնալուծի), երրորդը խե-
լագարուեց: 22 տարեկան
հասակում և մեռաւ սուղ,
չորրորդը անցնաւ ինքնա-
սպանութիւն փորձելուց յի-
սայ սաղաքում, հինգերորդը
մօրգտանաց էր և վերջա-
պէս հեռացաւ հասարակու-
թիւնից ու ընտանիքից: Գը-
րանց քոյրը թուրացիւտ էր
և երկուսն ամանակագոր-
խելագարվում էր: Եւթմե-
րորդ որդին այնպէս նեղա-
գամ (նեղմի) էր, որ նրա
ապագան շատ տխուր պէտք
է լինելու:

Ասումքը, լինում է նմա-

նապէս ժառանգականն յայ-
տնի է, որ Ապոլիի բո-
յր սերունդը անխռհեմ էին,
իսկ Քիզէրի սերունդն հա-
մարձակ, քաջ, խառնարար,
հպարտ, բայց միեւնոյն ժա-
մանակ շատ քաղցրատարի:
Կենը չը գիտենք թէ կամ-
բքն ինչպէս է ժառանգվում
բայց անհումները, որ մարմ-
նական պէք և առողջու-
թիւնը առին է մարդին
համարձակութիւն, իսկ մար-
մնի թաւրթիւնը դարձը-
նում է երկշար: Այսինքն ան-
կասկած ժառանգվում է
է Քիզիօլօղիական փառս:

Եւրոպայի և Ասիայի դասնում է
պատճառ շատ յանցանքներ
ի նաև մարդասպանու-
թիւնների, և ժառանգա-
կան ամենատարաւիւթի չի-
ւանդութիւններից մէկն է:
Վիճակադրական տեղեկու-
թիւններն ինչպէս առում է
երեւել հոգեբան Պրի-
դինդէրը, հաստիւնում և

պայտացումն ժողովրդի և
մասնագէտների կարծիքը,
թէ իւրաքանչիւր մեծ
մասամբ լինում է ժառան-
գական: Միայն չը պէտք է
կարծել, որ որդին իր խե-
ղաքը ծնողից անպատճառ
պէտք է ժառանգէ միեւնոյն
տեսակ և կերպի իւրաքա-
նութիւնը: Մարդ առին է
իր դասերն ու անշուտ խե-
ղաքութեամբ լինումներու-
թիւնը, այլ առին է իր
մարմնի պահպանութիւնը, որ
որչ հանգամանքներն և
գէպքերն համաձայն մի ու-
րիշ չիւանդութիւն է կեր-
պարանոցի խմել, օ շուտ-
նառութիւն (էպիլէպսիա),
խալցցութի (պոլյոմալիա բո-
քսֆոլյոլիա) թաւրթիւ-
նութիւն (հիստէրիա), առ-
կաւաւիկութիւն (բախի-
աիա կամ անգլիական ցաւ),
երբեմն մարերի կենդանու-
ցումն (ֆիկտաիան) արժու-
մէ սերանդին իրեն, միւր-

մնացած թիւն (մէլանիսօլիս) կամ թէ իբրեւ հակումն գէպի մտածողութիւն, ընդունակութիւն գէպի դատական գիտութիւնները, իբրեւ հոանդ և կամք: Ժառանգութիւնով տրվում է աշայնքան հիւանդութիւնները, որքան հակումն գէպի հիւանդութիւն: Հանգամանքները կարող են այդ հակումի տառն տանել կամ տաճմանախակել կամ զարգացնել այդ հակումն գէպի զանազան հիւանդութիւններ:

Այս տեսակ օրինակների թիւը շատ մեծ է, բայց եւ բաւական համարեցի միայն այսքանա յառաջ բերել, որ բովնակե այդքանն էլ բաւական է ազատցուցել թէ մարմնական, հոգեկան, մաստիս, բարոյական յատկութիւնները կարող են լինել ժառանգական:

Եթէ կարգացող ազատցուցել և համարել ձեզ, որ մարմնի զանազան յատկութիւնները և այժերը գ. օ. մարմնի արտաքին ձեւը, միտաւոր և հոգեկան ընդունակութիւնը լինում են ժառանգական, հետևաբար ժառանգական պէտքէ լինեն և հիւանդութիւնները: Մի բանի հիւանդութիւնների ժառանգութիւնն անկասկած լինում է համարեալ բոլոր գէպերում: Այս օրուայ իմ նախատեալ է միայն ազատցուցել ձեզ, որ կան հիւանդութիւններ, որոնք լինում են ժառանգական և ինչպէս պէտքէ մաքառել զրանց գէմ:

Ինչ անկարելի է այստեղ յառաջ բերել բոլոր այն միտանդաւոր հիւանդութիւնները, որոնք կարող են ժառանգական դառնալ, միայն կը խօսեմ բարակացուի և սխիզիֆի մասին:

Բարակացում

Կարճ գիտ.ք. որ բարակացումը թոքերի հիւանդութիւնն է։ Այս ցան աստիճանով մարդի թոքերն սկսում են խոցակալել, քրքրուիլ և հիւանդը սկսեւ մեռնել։ Այս ցան աստիճանին կերպիւ ժողովնդական է։

Եթէ ծնողներից մէկն ասացած է լինում բարակացում, ժողովնդութեան օրէնքին համաձայն, դրանց հիւանդութեան ժամանակ ծնումը զուտօք մեծ մասամբ վաղ թէ ուշ աստիճանով բարակացում։ Այլ միայն հօրից և մորից կարելի է ժողովնդի բարակացում, այլ նաև պապից ու տատից։ Եթէ սրտը կամ աստիճանը ունեցել են բարակացում, դրանց զուտները երբեմն լինում են բաւականին առողջ, իսկ սրանց զուտները մեռնում են բարակացումից։

Ամենօրեայ լեզուով որ խօսենք, պէտքէ ասենք, որ բարակացումը երբեմն յօր է պապի պապից կամ տատից, դէպի թոքները կամ ծոռերը։ Եթէ մի երեխայ ժողովնդութեան ծնողներից բարակացում, չի պէտք է կարծել, որ քայքայուած և խորշրտով լի թոքերով է ծնւում (այս տեսակի պէտքերը շատ ասկա են), այլ երեխան ծնւում է, ըստ երեւոյթի ասողը, միայն դա լինում արտամարտած բարակացումին, այսինքն նրա մարմինն քնդանակ է մի անորոշ ժամանակամիջոցից յետոյ, մի շուրջ պատճառից հիւանդանալ բարակացումով. դ. օ. թէթէ մրակուց, մասնաւոր պակաս անունից և շատ շնչին յայտնի և անյայտ պատճառներից, երբեմն կարծես թէ հեղ առանց մի տեւէ պատճառի։

Շատ երեխայք ծնաւմ են,
որ փաղ թէ ուշ մաստղ
հասակում մեռնին բարա-
կացուից, կամ մի այլ հի-
ւանդութիւնից, որ պատու-
հաբար փաղ է ծագում նը-
րանց մէջ, որին նրանք թոյլ
լինելով, չեն կարողանում
դիմանալ:

Այն երեխաները, որոնք
ժառանգել են իրենց ծնող-
ներից տրամադրութիւն դէ-
ռի բարակացուք, տնկն մաշ-
մնի մի առանձին կողմնածք:
Երբ դրանք փոքր ինչ մե-
ծանումեն, աւելի շատ է ո-
րոշում գրանց տրամադրու-
թեան նշանները: Այդպիսի
երեխաների կամ երիտասարդ-
ների մարմնին ընդհանրապէս
թոյլ է, սակայնիք բարակ
և քնքոյշ մկանները (միտք)
թոյլ, չը նայելով, որ կաշի
տակի հարող երբեմն ի-
նումէ լաւ դիտցած: Ախր
լինում է բարակ, երկարա-
ւուն, կոթքը ներս ընկած,

ստերը բարակ և թոյլ: Գար-
մնի ընդհանուր թուլութիւ-
նից մէջքը փոքր ինչ կոպիկ
է: Նրա կաշին դիմացկուն
չէ, դ. օ. ամեն մի ջնշին վէրք
կաշկի վրայ, գրչաճատի կըտ-
րած, կամ չանգւած տեղը
շատ կամաց է բռնկվում:
Կաշին առ հոտորակ շատ
նուրբ է և երակները մեծ
մասամբ երևում են կաշի
տակից, ինչպէս կապտաւուն
թէլեր: Գարմնի դործարան-
ները բոլորն էլ ամենաշնչին
պատճառից խանդարվում են:
Հեշտութեամբ միտում են, չըն-
չին քամին պատճառում է
ստաթիկ հող կամ անանջա-
յառ: Շնչառութիւնը որակա-
ւում է, շատ հեղաց է ստա-
նում, երբ շատ է մանդալիս
կամ սարն է ելնում: Գար-
տառութիւնն յաճախ խան-
գարվում է, երբեմն նաեւ որ-
նընդարձարի և գիւրամարտ կե-
րակուրից: Կարճ, այդ մար-
դիկ նմանում են մի շինա-

թեան, որ քանդուելու վրա է, միայն մի շնչին պատճառի է սպասուում:

Բարակացան արամադրուած մարդիկ երբեք չեն եւ, ըստ երեւոյնի, շատ աւել լայց մի շնչին պատճառից սկսում են նրանց թաքիր քայքայուել: Բարակացան արամադրուած մարդիկ երբեք կարող են ապրել բուռն կանխ կրկար և շատերին յաջողում է պատկուի և ծնել բարակացան արամադրուած զաւակներ: Անանայան ինչու չէր գործում էր արեւելիկ և արաւմուկիկ կարծանիչ կերպիւ և կարծացնում է դրանց կեանքը: Այդ մարդիկ ամուսնանալով գործում են մի միջոց, որովհետեւ կարծացնում են ոչ միայն իրենց կեանքը, այլ անբաղաւայնում են մի առողջ կին և աշխարհ են լինում այնպիսի զաւակներ, որոնք դատասարարուած են լինում շարունակ տանջանքի և անբաղաւայնութեան:

Քի և անբաղաւայնութեան

Բարակացան արամադրուած մարդիկ պէտք է շատ զգուշ ապրեն, պահպանելով իրենց խաղաղութիւնը և աշխատեն խելացի կերպիւ ամրացնել ու պահպանել իրենց մարմինը, դրանց համար շատ կարեւոր է մաքուր օդը, այդ պատճառով էլ թափում են ծխելը պէտք է դրանց բոլորովն արգելուած լինի, չը պէտք է սուրբն ծրխած սննդակուր և այնպիսի տեղ, ուր շատ մարդիկ են հաւաքուում, սրովհետեւ շատ մարդիկ իրենց մարմնի արատշնչութեանով ազատկանում են օդը: Գրանք պէտք է աշխատեն ապրել դիւզերում կամ դիւզարադրանքում, անտուտու և լեւնաւ սեղերում: Թողից պէտք է հետեւ մնան նաեւ սննդակը որքան ժամանակ:

Մարտիր ջուրը և ճերմ-
դարձար կերակուրը կարեւոր
են Մարմինը սրահպանելու
ու ամբողջնելու համար կա-
թը, թեղիտաշ ձուռն, մուս-
ջուրը, միւր և փոքր քա-
նակիւթեամբ բոնջարեղե-
նը, մրգերը նմանապէս օ-
րական մէկ բաժակ ըս-
դինին, կարելի է ասել որ,
սակնամանդարար կերակուր-
ներն են, բայց առանձնա-
պէս օգտաւէտ է խմել կա-
թը և Ձէլաէրի ջուրը
կիսով շափ խառնած մի-
մեանց հետ օրական ինչ-
քան բաժակ որ ցանկալի
կը լինի, և սակնից պատ-
տականն է ձիւ կաթը, որ
առանձին կերպիւ պատ-
րաստումն և անուանումն
կուժիտ: Աստիար պէտք
է բու և համեղ պատրաս-
տած լինի: Աւերջին ժամա-
նակներում զանախումն կա-
թից պատրաստած մի թան-
ձրը խմիչը, որ անուանումն

քէֆիր: Հանդիսա և յար-
մագու թիւններով ճանապարհ-
հարգութիւնը բարեբեր աղ-
դեցութիւն ունի այդպիսի
մարդ կանց կազմուած բի վրա

Բարձր կամ շատ խօսելը,
երգելը, սրտելը, վազելը,
անքնութիւնը, հարբեցողու-
թիւնը, հեշտասիրութիւնը,
շատ մոտուր կամ մարմնա-
կան աշխատանքը, խանա-
րնակարանը, բարկանալը և
առ. հասարակ բոլոր հոգեկան
դրագումանքը շատ վատ աղ-
դեցութիւն ունեն բարակա-
ցաին տրամադրում մարդ-
կեանց կազմուած բի վրա

Այս բոլոր առածս վերաբե-
րում է ընդհանուր սրահպա-
նողութեան, բայց իւրաքան-
չիւր մի չնչին գէպքում, այդ-
պիսի մարդիկ պէտք է խոր-
հրդակցեն բժշկի հետ, որ
ճանաչումէ նրանց մարմնի
առանձնաթիւնները և ոչ
ինչ, չսկսել առանց բժշկի
խորհուրդի և մի չնչին հի-

անդամ թիւն պատահեցաւ
երբէք Հասէ շէշ, լան չը-
կայ կ'անցնի, այլ անպատ-
ճառ գնայ բժշկի մօտ:

Արջնորդն առանձին
շնչակով ասում էմ, որ բա-
րակաջառ ունեցող, կամ
զբան արամաղբուած մար-
դիկ երբէք չը պէտք է պը-
տակուեն:

ԱՔԷԼԷ (Տիրանի ցաւ)

Արժիկար պատկանում
է դիպչողական հիւանդու-
թիւններին: Սրա թոյնը չի
դոյանում աղաւսութիւնից,
կամ մի տրիշ լանից, չի
ստորած փամ օգի մէջ, այլ
մէկ մարդ տալիս է միւսին
դիպչելով նրան: Այս ցան
ստանալու ճանապարհները
զանազան են, որոնց մասին
ես ձեր ուշադրութիւնը
դարձնում եմ, որովհետեւ
կարողանալով պահպանել ձեզ
և միամտաբար չը վարա-
կուէք: Այդ ճանապարհ-
ները կ'որելի է բաժանել

երկու դիտար մասերի, ո-
րոնցից մէկը բնականն է,
իսկ միւսը պատահաբար:
Բնական ճանապարհի մա-
սին ոնցարմար եմ համա-
րում իրօնը: Պատահաբար
վարակուելու ճանապարհ-
ները բազմաթիւ են, և սը-
լանց դուք լաւ պէտք է
ճանաչէք, որովհետեւ վա-
րակումը պատահումէ շատ
անգամ ճէնց պատահաբար:

Ես ստեղի, որ արժիկար
դիպչողական ցաւ է, այս-
ինքն՝ վարակուելու համար
պէտք է հիւանդը դիպչի
ստաղջին, որ սա էլ վարա-
կուի: Այս հիւանդութեան
թոյնը պէտք է մէկի մար-
մնից անմիջապէս անցնի
միւսի մարմնի մէջ, որ այս
վերջինը վաղակուի: Հետե-
ւորքիւ է, որ այս թոյնը
դանախում է վարակուածի
թոքի և բոլոր արատաբ-
ութիւններին, նմանապէս և
արիւնի մէջ:

Եթէ սխիզիսով փարա-
կուածք համարուիմ է ա-
ռողջ մարդին, առ էլ փա-
րակիւմ է, կամ հիւանդն
ու առողջը մէկ բաժակից
են խմում, մէկ ամանից են
ուտում, մի և նոյն սիգարը,
ոլապիրտը, շերտին են քա-
շում, առողջը փարակիւմ
է, օրովհետեւ հիւանդի թու-
քին ոնցնումէ, առողջն բե-
րանք: Երբ փարակուած
ծրծմայրը ծիծ է առ-
լիս առողջ երեխային, առ
էլ փարակիւմէ, կամ փա-
րակուած երեխան առողջ
ծրծմօր ծիծն է ուտում,
ծրծմայրն է փարակիւմ, ու-
րովհետեւ մէկի բերանի կամ
մարմնի հիւթ երն ոնցնում,
մտնումն միւսի մարմնը:
Մի խօսքով առողջ մարդը
փարակիւմ է ամենայն մի
դէպքում, երբ նա մտա յայ-
րարերութիւն ունի փարա-
կուածի հետ:

Այս մի քանի քնդհա-

նուր նկատողութիւններից
յետոյ, ոնցնում եմ դէպի
ժողովանդական սխիզիսը, ու-
րի մասին զլիաուղաղէս
պէտք է խօսեմ:

Ժողովանդական սխիզիս
անուանում ենք երեխաների
այն անասկ սխիզիսը, որ
հայրը կամ մայրն ունենա-
լով տալիս են իրենց դա-
ւակին դեռ ծննդից ա-
ռաջ: Թէ ինչպէս է ոնց-
նում այդ հիւանդութեան
թոյնը երեխայի վրա, նրա
ծննդից առաջ, դեռ ան-
յայտ է:

Եթէ հայն վարակուած ժամա-
նակն է յղանում, երեխան
արգանդում մեռնում է և
մայրն անծուծ ք է անում,
վիժում է կամ շատ վաղ է
ծնում: Երբեմն երեխան չը
ծնուած փառմէ այն առ-
ախանի, որ անկարելի է ի-
մանալ փարակուած է եղել
թէ ոչ:

Եթէ առողջ յշէ անց փարակ-

վում է, ստիպարար վիժում է փառած երեխայ: Երբեմն մայրն պահում է երեխային մինչև վերջին օրերը, բայց երեխան մեռնում է ծնունդից փոքր ինչ տուժ կամ ծնունդի ժամանակ: Այդ երեխայի մարմնի վրա կամ երևում են սիֆիլիսի հետքերը, կամ նա սատուիկ նիհար է լինում: Դառ սակաւ է պատահում, որ երեխան կենդանի ծնուի և շատ թէ քիչ տարի: Այսպիսի գեղքերում կամ խեղճ ծնունդից յետոյ երեխայի վրա երևում են վարակման նշանները, կամ թոյնն առ ժամանակ թափնուած է լինում և նշաններն արատայտվում են մի քանի շաբաթից կամ ամիսներից յետոյ:

Ժառանգական սիֆիլիսը մեծ մասամբ արվամ է հօրից և ոչ մօրից:

Եթէ հայրը հեղուկ սիֆիլիս ունի, զի

նշ կարող է լինել արտաքին, և այսպիսի ծնունդը կարող է շատ տնդամ կրկնուել: Այս փաստը հաստատ է, բայց զարմանալի է, որ երեխայի մարմնի արխնր սերակապ ունենալով մօր արխնի հետ, մայրն այնու ամենայնիւ չի վարակվում, այլ միայն զստկն է տանում հօր մեղքը: Բօրից վարակվում է երեխան այն գեղքում, երբ մայր վարակվում է յղութեանից տուժ կամ յղութեան ժամանակ և ցար հիանում է: Եթէ հայրը յղութեան վերջն ամիսներում է վարակվում, ապա մեն որ, երեխան մնում է առողջ:

Զարմանալի փաստն այն է, որ երբ երեխայի վարակումը ծագում է հօրից և մայրը առողջ մնալով ու ծիծ տալով իր վարակուած երեխային, պրանից չի վարակվում, այն ինչ մի առողջ ծրծմայր խեղճ վարակվում է, երբ այդ երեխային ծիծ է տալիս: Այն

բանից Հեռեւումէ, որ վարտ-
կուած երեխային մայրն ան-
տրտաթ կարող է ծիծ տալ
բայց մի ուրիշ ծրծմայր հր-
բէք:

Աշտիան չի պատկուէ, որ ելն հոյ-
րը հնայած Բիթլիս առնի, որդին էլ
անաղատճառ սյգ ցուալ ծը-
նուի: Այդպիսի մարդկանց ե-
րեխայքը վնասւում են շատ
անգամ բախտովին առողջ,
մանաւանդ երբ հօր Հիւանդ-
ութիւնը Հին է և տեղա-
ւորվումէ դժբաւորապէս նրա
սակրաների մէջ:

Այն երեխայքը, որոնք ծը-
նունդից առաջ են վարտի-
վում և մարմնի վրա ունեն
Հիւանդութեան նշաններ, ծըն-
վում են մեռած կամ ծը-
նունդից յետոյ շատով մեռ-
նում են, իսկ այն երեխայքը,
որոնք վարտիւած ծննդ-
ներից են, բայց ըստ երեւոյ-
թի առողջ են աշխարհ դա-
լիս ու միայն չաղամիւսերից
և ամիւսներից յետոյ է նըշ-

մարվում նրանց վրա ժա-
ռանգական սիֆիլիսը, դրանք
կարող են առողջանալ և
տղրիլ, եթէ հոգատարութիւ-
նը խիստ կանոնաւոր վնի:

Սիւն նորածին առնի ժառանգական սի-
ֆիլիս, ամենց առաջ աշտի են ընկնում
այն նշանները, որոնք երևում են
կաշվի վրա: Արանց թիւը
մեծ է, բայց կը յիշեմ մի-
այն մի քսնիսը, որ սմեն
մարդ պատահած գէպքում
կարող է ճանաչել:

Կաշվի վրա դուրս են տա-
լիս պղնձագոյն բծեր, ջր-
շրտիկ, պզուկներ, մանաւանդ
վերջին երկուսը դժիս վրա,
կաշին փոխումէ իր բնական
դոյնը և նրբութիւնը, դառ-
նումէ փոքր ինչ մոխրագոյն,
դժբաւորապէս երեսի և մա-
նաւանդ ճակատի կաշին,
Հիւանդը նիհարանումէ և
կաշին թռտանումէ, ձեւում-
ջերը և ստատակերը թէփ
են տալիս, այս վերջին կաշ-
վի երկու տեղերի փոխախո-

թիւնն՝ ուսանանքն ու չաղբու-
թեան որմանի է. որովհետեւ
միւս շատ հեանդութիւններ
այն տեղերի վրա երևան չեն
երևում. բոլոր շարժամուշկների
վրա դուրս է տալիս, պա-
նազան մեծութեամբ, տա-
փակ վէրքեր, մանաւանդ
բերանում ու քիւտմ. ձե-
ւերը քաղմատեալ են, բայց
կիտակները կամ շունիակա-
ձեւը աւելի յաճախ է պա-
տաշում պոռչների վրա:

Ականջի ցաւ, աչքացաւ,
տկուրացաւ յաճախ են լի-
նում: Շնորի, բուդի, (ստոր-
ծնատեայ), տկանջի, կանա-
տակերի, աճակների գեղձերն
ուռում են և զգայուն են
դառնում: Բոլոր նշաններն
համարելն աւելորդ է, և եթէ
ձողները իրենց մեղաւոր են
զգում, ամենից լաւն է խոր-
հրդակցել բժշկի հետ:

Պիֆիլիսը ստորածուած է
ամբողջ երկրագնդի վրա,
բայց ամենից քիչ տղիտու-

թեան մէջ ընկղմուած եր-
կրներում, որ տեղ դեռ
նախաբեռան ու մաքուր
դերդատանանքն կեանք են
վարում, որտեղ երիտա-
սարգները վաղ են պատկ-
վում: Երազայում և մա-
նուտեղ Ռուսաստանում կան
մեծ գիղեր, գիղաքաղաք-
ներ, որտեղ ձերբից բանած
մինչև ի սրածին մանուկները
բոլորն էլ վարակուած են և
գրանց կեանքը շատ սղբալի
է, որովհետեւ շատ տեղ չու-
նենալով բժիշկներ կամ ճըշ-
տութեամբ չը հետեւելով բը-
ժշկի խորհուրդներին, փառ-
յով փառում են և վաղորօք
մեռնում:

Պաշտանողութեան գլխա-
ւոր պայմանն է զգուշու-
թիւնը: Եթէ մարդիկ պա-
կաս թեթեամիտ լինէին և
նախապաշտամունքների են-
թարկուած չը լինէին, առանց
բժշկական քննութեան են-
թարկուելու չէին պատկաւի,

որպէս զի երկու կողմն էլ
համակուած լինէին, որ ա-
սողջ են և չեն ծնելու բա-
րակացուով, յիշխիտով կամ
մի օրէէ աւրիչ ժառանգա-
կան ցաւերով վարակուած
երկխայք և այն ժամանակ
իրենց տնականութան կեան-
քում այնքան դժուարու-
թիւններ ու պտտիժներ չէին
կրիլ և չէին ստորացնիլ ի-
րենց սերունդը մատուցուովս
և ֆիզիքայէս:

Լ. 8.

ԱՐԹԵՐԱՊԻԹԵԱՆ ՄԱՐԿՈՍ ԴՐԱ
ՈՒՆՅԱՆ ԱԶԼՍՈՒԹԻՒՆԸ

Արքեպիսկոպոս և առ հասարակ
ոգելից ընկելիքների ազդեցութեան
մասին «Медицинскій Вѣстникъ»
—ում ղեկեղուած են մի շարք շատ
հետաքրքրական յօդուածներ, որոնցից
բարձր ևնք մենք հետեւեալ տեղե-
կութիւնները:

«Ինչպէս հետախոյրների միաձայն
վկայութեամբ ոգելից ընկելիքների

քիչ գործածութիւնը նպաստուոր է
համարվում մարտադրութեան համար,
համեմատել է օրինակ, թէ ինչպէս շա-
տերը նախ բան ճաշից աղօթք են
փաթիլի բաժակով օգի դարձած իւր-
որովհետեւ այսպիսով միանգամից ըս-
տամբքային ստատ հիւթ է սղա-
տադրվում, որով և մարտադրմէ միշտ
կերակուրդ: Ասկայն բոլորովին այլ
բան է յատաճանաւմ, եթէ այն բա-
ժակ օգին դատարկ ստամբքով է
խմվում: ստամբքային հիւթի ար-
տադրութիւնը միանգամից սղա-
վում, մարտադրութիւնն էլ կամ դը-
ժուարանում է կամ միանգամից դա-
դարում: Արեւոյնն է դարս գոյն,
կրք ճաշիկի իւրաքանչիւր ումից օ-
գելից խմիլքով է շաղկապում:

Անոթի խմէն առ հասարակ սաս-
տիկ փութակայ է առողջութեան
համար, որովհետեւ ուղիղից խմիլք-
ներն անմիջապէս արագ կերպով ըս-
տամբքից արխնն են տնցում: Այդ
է պատճառը, որ մի բաժակ անոթի
խմածը իսկոյն ընկնում է դլուիլը
Անուարդ խմած մի փոքր գինուց
մարդ իսկոյն հարկում է, այն ինչ
կրք նոյնը աւել մեծ քանակութեամբ
գործ է գնվում երկար ժամանակա-
միջոցում ճաշելու ժամանակ, այդ չէ
պատահում: Մարդու գէտի ուղիղից
խմիլքներն ունեցած բուսն ցանկու-
թիւնը յատաճանում է նրա ուղիղի
և երեւակայութեան վրա զգացած

մի սխալութեան անստիպար ազդեցութիւն
նկոյն շէնց որ մարդ թիչ խմեց թէ
էն, նա այդչեն իրեն լուս առցաւ և
աներկիւն զ և զգում. նա խնդրում է,
որոն ոչ թիրք սկսում են փայլել, թե-
պէս թոր է գոյիւն և երեւոյցութեան
խնդր. սկսում է խոստալ մի խոս-
քով նրանց այլ ևս չի կարելի ծնուն-
դել. Ահա հենց այդ անբնական հա-
մարձակութեան պատճառով էր, ե-
րբիս որ ժողովքի մէջ ստեղծուե-
ցաւ հետեւեալ առածը թէ՛ արքե-
պոս մարդու համար ծովը մինչեւ
ծնկներն է հասնում. *), ինչպէս և
շատախառութեան մասին մի ուրիշ
առած թէ՛ «նշուր լըջմիս մարդու
մարդ մի է, նշուր արեւոյնի լեզուի
ծողքին է. **») իսկ որովհետեւ այդ-
պիսի գրգռումից յետոյ միշտ մարդ
իրան փառ, անարամաղիր և ինչպէս
զգում, այլ ևս կարծիք չէ մնում, որ
գրանից լինի յառաջուցած այն եր-
բորդ առածը թէ՛ «հարբած է - նա-
ւապիտ է, կը սխալուի - իր շուա-

(*) Ծանօթ. թարգ. - նշոյն միտքը՝
համարձակութեան մասին՝ մեր ժողովու-
րդական բանաստեղծներից մէկը հետեւ-
եալ կերպով է յայտնում. «ո՞վ գիտի,
թէ որ քեզ իմի տան հաւն աշունհի
հետ կանի համարձակ դառն».

(**) Արքեպոս առածի միտքը նշոյն
բանաստեղծը այսպէս է երգում. «ո՞վ
գիտի, եթէ որ քեզ իմի լաւն, կը սխալե-
մարդկանց մէջ նա քարոզ առն».

թիցն էլ կը վախի: Ասեցին սակնքը
չեն կարող խնդալ ինձ ժամանակ:
Հարբած գրեթէ եւս մէջ յաճախ մեծ
յանցանքներ էլ են գործում. Այս-
պէս հետո՞ Մակեդոնացոյ հրշակա-
ւոր ինպարուր Աղեքսանդր Աեծր՝
խմած ժամանակ՝ իր ձեռքով սպա-
նեց իրա սակնապատեւական բարե-
կամին հիշատակ: Ինչ տեսչ կապէր
որ սխալուէր, Աղեքսանդրը երեք
որ շարունակ հասնում. արտա-
փում, այն և այն կողմն լինելու, այ-
բում էր իր անունը և անգամ
գործի մասին, սակայն հիշատակ գր-
քանքով նա կեսմիք ասլ չը կարողա-
ցաւ: Առ հասարակ պիտի խմէր
ներքի շարունար գործածութիւնը մեծ
յանցանքներից մէկն է և միշտ պէ-
տի անցաւնալ թիւններն է ասում.
Արեւցած դրութեան մէջ մարդիկ սն-
քան կենդանիներից աւելի ևս ստա-
րացումն իրենց, որովհետեւ կայրը
նուսնն Ասեղծողից իրենց պարգե-
ւած Աստուծոյ նմանութիւնը՝ մարդ-
կային կերպարանքը: Բայց որ խնդ-
մարդը անասունից աւելի ևս ստա-
րանումէ, ուհա մի սողունաց այդ մն-
սին:

Մէկ դրոյ՝ Բաշարդա անունով
ուներ մի բժիշկ յարեկում. Այդ բը-
ժիշկը իւրաքանչիւր կիւրակէ և ուր-
ձակ օրերը սովորութիւն ուներ գը-
նալ մերձակոյ գիւղում՝ քանդող գի-
նեւունը՝ խմելու, նա այդտեղ այն-

քան եր խնամ, որ այլ եւս անկարող
էր լինում տուն վերադառնալ եւ ա-
վարտար գիշերում էր մի ջրանոց-
քում:

Արիւնները միշտ այս բանից շա-
հու ելով նրան մինչեւ վերջին շապիկը
կոտորում էին: Արդէս զի այսպիսի
մի սխառնութիւնով անհաշիւ եւ պարբերա-
կան կոտորումից սպառ լինի, նա
այնուհետեւ սկսեց իր հետ մի հաս-
կացող շուն ման ածել, որը ամբողջ
գիշերը երբ բնիկը քնած էր լի-
նում, հսկում, արհաւիրում էր նրան
գոլորից: Բուշարքուն այս պատմե-
լուց յետոյ, հարցնում է. «Ես առ-
բերած այս վեպում աւելի հասկա-
ցող շունը չէ՞ր արդեօք»:

Իսկ, ընտանեաց ծնունդի, ու-
սումնարանի ուսուցիչներ, եկեղեցու
հովիտներ, ձեզ վրա է գրած պար-
տականութիւնը հասկացնել երեխա-
ներին, ուսումնասիրին եւ ձեզ յանձ-
նաւած հաւին արբեցողութեան կոր-
ծանիչ հետեւիքների մեծի:

Բացի տեսակ տեսակ մարմնական
առնջանքները, արբեցողութիւնը ստա-
տիկ ազգում է եւ մարդու մտաւոր
գործունէութեան վրա. ոգիւից իր-
միջքների գործածողը ունեն բռնում
անտարբեր է դառնում եւ բխում, մի
յիշողութիւնը թուլանում է, բունը
ընդհատվում ահալ բնիկայ, մարդուն
ամեն տեղ ինչ որ բաներ են երե-
ւում եւ ձայներ լսում, տեսողու-

թիւնը տկարանում եւ մարմնի զա-
նազան անգամներում դրացողա-
նութիւնը կոտորում, յերեւան է դա-
լիս մարմնի ցնցումն եւ մի տեսակ
սարսուռ՝ տառանքի կրճատելու, աշ-
րերի շուռալիւն, եւ բերանի փլու-
փուլի հետ ի միասին, այնպէս որ ո-
ւում եւ. ահա շուռալ կը մեռնի չի-
ւանդը: Մի խաբով խեղճան վերնու-
սութիւն (հայկէտախ) է յառաջ
գալիս:

Տիֆը եւ պիտեմուտի իւնը՝ այս եր-
կու հիւանդութիւնները բացառա-
պէս սկիզբն են առնում արբեցողու-
թիւնից: Առաջինը յայտնվում է լի-
նալութեան եւ տեսողութեան զգա-
յարանքների խորտակ տեսիլների
Գիշեր ու ցերեկ պարբերաբար հիւանդը
շարժարկում տանջվում է. ահաբա-
կեղանքները մի րոպէ նրան հան-
գիստ չեն առիւս, թէ պատուհան-
ներից եւ թէ ամեն կողմից նրան
այնպէս է թւում, իբր թէ թափ-
վում լինին իր վրա ստատանները:
Այս տեսակ յարձակումը երկար մի
քանի օրերով շարունակվում է, մին-
չեւ որ կամ առողջութեան եւ կամ
մահով վերջ կը արվի այս դրութեան:
Բայց եթէ այսպիսի յարձակումներն
ըրբեք անգամ չեն արգելվում եւ կրկնվումն
այն ժամանակ դժբաղդ առաւելու-
թիւն հասցնում են բոլորովին խելա-
ցնորութեան եւ սարսափի ապրե-
լու թեւան:

Յինեմար թիւնը ծիլան տաւ՝ մի
հիւանդատ կիրք է։ Մայր բաւական
երկար ժամանակ իրան դադարէ պահ-
պանուի է պիկից խմբէներէ դոր-
ծածութիւնից։ Նա բարբառիւն ունիւ-
լէ խնամէ իր ապանիշ թոյնի մի
ունկից և հասից անգամ փոխե-
նում է, և դիւ, բանի նա չէ իր-
նումէ տան կողմից մի որինակելի
մարդ է, օրինաւոր, քործունեաց և
տաղի է, բայց հենց որ նրան մի որ
և է թշուառութիւն հանդիպից,
քնամեկան մի վիշտ վրա հասաւ,
ծառայութեան կամ պաշտանի մը
մի անյաջողութիւն ունեցաւ, վար-
չութիւնը վիրաւորեց կամ մը ըն-
կաւ, և կամ մի յանդուգն դարձ պար-
ծեց այլ ևս սիրտը չէ համբերում
և սկսում է խմել։ Այն ժամանակ
նրա խմելը սարսափ է աղաւմէ, այլ
եւ նա ոչինչ չէ մտաւորում, չէ քնում,
բայց միայն խնամէ մինչև որ ցնար-
վում հիւանդանում, ամենը կարգը-
նում, գերեզմանին է մտնում։ Թէ
որքան մարդիկ են, որ հիւանդ մի
ախափն-մտածելն անգամ դարհա-
րանք և պատճառում։

Թիւնների ամենահաստատ վի-
շակեանք սրելից խմելների շու-
րայք զործածութիւնը ամենակա-
րող ներդրածութիւնն ալի խեղդա-
րութեան և առ հասարակ բոլոր հո-
գեկան հիւանդութիւնների վերադա-
րութեանն։

Ձրայք ստացւածութեան համար

Փորձը ապացուցիւ է, որ կեանքը
կարող է պահպանել շարժմանով
առանց կենդանական կամ բաւական
անկիւն իսկ առանց ջրի մարդ կարող
է ապրել միայն մի քանի օր։ Աստի-
հեան մեր կեանքը պահպանող ա-
մեն տեսակ նիւթերը հաւատարա-
պէս անկիւն տաւն են կրում, ապա
ուրիշն ջուրը արժանի է ամենանշի-
ղարար նիւթ կոչվելու։ Ենթան էլ
որ տարբերակ է, բայց և այնպէս
ջուրը միայն շատ աւելի է անպարար՝
Մեր ժողովրդի հասարակ դասը հա-
մարեա՝ տարբերակ մի չի գործա-
ծում, բայց առանց ջրի նա մի օր
էլ չի կարողանում մնալ։

Թէ ինչ աստիճանի ջուրը կարեւոր
է մեր մարմնի համար կարելի է դա-
տել հենց նրանով, որ նա կազմում
է մեր մարմնի 3/4 մասը, այնպէս որ
չորս փոխ բոլոր մարդու մէջ ելեք
փոխի չափ ջուր է լինում։

Չոր կերակուրը ունիւ օգուտ մը
չի կարող տալ։ Նա պէտք է ըն-
դունալի ջրի հետ, որը նպաստում է
մեր մարմնում կոտորույք նիւթերի
տեղափոխման և փոխադրութեան՝
Չայն է կերակուրը ջրայի դարձը-
նում, օգնում նրան արիւն դառնա-
լու և նպաստում է արեան կոմունա-
ւոր շրջվելուն, շնչառութեան և
ընդհանրապէս անկողնուն։

Սեր Ժորժի համար ջրի կարևոր լինելու պատճառն է մասամբ և նուրանում գալիս ոգևորական հանդուսն իսկ արդ ձուրն իր մէջ բովանդակում է, թէ և ընդին բանական լինամբ, աղի կեր, մարմնագիտ, կրկաթ, դանիթ (մարգանեց) և թ (վերջին երկու նիւթերը անհրաժեշտ հարկաւոր են պահանջ գնականների պայմանաւ համար):

Ջրի օրական լինան և ծարաւի պարկայն լինան հետեւանքն է լինում բերանի, բերի և պերսի շարտիւնը: Ռերանը լցվում է լրճերում (ԱՊՅԵՍ): լեզուն կարում է բերն, ձայնը խզվում է: Յնայ ալ բերք բացառվում են, շնչառութիւնը դժուարանում է, սկսում է տնդուլն գրգռանք, որը շատ անգամ փոխում և զատանքների (գէլը սալ), բունը լինում է անհանգիստ և ծարաւից տանջողը երազում տնդում է անասաներու ու վճիւր պարիւրների մարտը բայց տանջանքներից անհասարակին է: Արանով անհանգիստ կերպով կաւել է փոքրիկ քաղանքին հնազանդութեան քերել:

Սնունդի համար-կերպը

Ծարաւ երկրներում աւելի են աւանդում քան թէ չոր երկրներում: Իրանական Փիլիսոփայի Արիստոտել և Էմեր հագուստը օրոշեալ բանական լինան անգի փոխաւորին է: Ինչ-

քան աւելի տաք է մեր հագուստը, այնքան աւելի փոքր ենք պզուտ արնայի պահանջ, որը տաքութեան աղբիւր է:

Առ հասարակ ցուրտը օխորման է յաւաքացնում մեր մէջ, պաղհետե ցուրտ մամանակ մենք ստիպում ենք աւելի շարժում տնել, պաղեզի կարողանալ մեր մարմնում կարեւոր շտիով ջերմութիւն յաւաքացնել, ստիպում ենք մեր մարմնի հիւստածներին աւելի մեծ քանակութեան մաշել և գրա համար էլ աւելի շատ անդի կարգաւորին ենք զգում որ կարողանալք ծածկել սպի կորուստը: Առ շու մարդը միշտ աւելի է գիմանում ցրտի սպիւնդութեան, քան թէ սովածը: Ասկա շատ արագացնում է ցրտանհր:

Այդ պատճառով չի կարող զարմանալի թաւալ մի Զննապարհայի պատմութիւնը, որը հաւաստացիում է, թէ հիւստիային Ռուսիայի բնակիչը, եսկիւնը, արական աւանդէ բնական ֆուստ միս և ծարաւ Սի երկուստարդ էսկիւս, գեա ևս ցեաւհաւ, մէկ անդամից կերել է շոր ֆուստից աւելի սառչած ձուկ, Ժոս հինգ ֆուստ հիւստ ձուկ և երկու ֆուստի շափ հաց: Պարս է գալի, որ երկուստարդ էսկիւսը քնդ անկը կերել է տաննեմի ֆուստի շափ բան, բայց այդ լէր նրան յաւանաւորել երկուստարդ կերածէ վրջը խոն է

մի թաս թուղ մազքից, երեք ըն-
դանակ (рѹхка) գինգի, մի բաւակ
փունջ և բաւակաւաւի էլ ջուր
Մի շուապետ պատմում է, որ նրա
առաջև երեք եակուտացի կերան մի
անգամից մի ամիսով զ հիւսիսային
եղջերու:

Յարդուս ուտելու կարեւոր կերու-
կրի չափը բարբաթին կահաւած է նը-
րա ցանկութիւնից և անպատեղից
Մեր զգացմանը ներք ամենալաւ զե-
կաւարներն են կերակուր օտերում
խէզդեռե բարբաթին էլ անսխալական
չինս Անհրքիքի է միայն այն որ ու-
սող ջուր թհան համար շատ փաւա-
կար է անպարտական ուտելը, երբ
ստամոքսը լիքն է լինում Այս բանը
հիւրանէր աստուկերի և չափազանց
բնորոշ ծնողների աստնմին ուշադը-
րութեան արժանի է:

Նշելիցէ, անսղջապահական գիւ-
տութիւնը անպարտել է, որ հա-
սակն աւած մարդու համար օրու-
կան հարկուար է երկու, շատ շատ
երեք ֆունտ կոշտ կերակրից 1 ֆունտ
մի և 2 ֆունտ բաւական կերու-
կուր, այն է բանջարեղէն, հաց ևն
(*) Ահաք է սակ, որ լոկ գետնու-
խնձորից բաղկացած սնունդը բաղ-

մանիւ շատ արմերի համար մի քրմ-
րադք անհրաժեշտ թիւն է, նա բո-
րբաթին չէ համապատասխանում մեր
մարմնի պահանջներին Բայց եթէ հը-
նար չը կոյ մի և բանջարեղէններ
սնունակ, սկսք է կերակրել պա-
շտաւար բնորոշներով և ամենալաւն
է փաւերի, լարու կամ ուրիւ անպարտ
է:

Մարմնի հիւստածների մշտական
մաշվելը կեանքի մի անհրաժեշտ
պայման է Ասողջութիւնը և պղը
պահանջներու համար անհրաժեշտ
հարկուար է կերակրի և խմիչքի
այնպիսի մի քանակութիւն, որ հա-
ւասար լինէր ամբողջ մարմնի ծան-
րութեան մէկ 23 մասին *) Այն է
մի օրուայ մէջ մեր մարմնը իր ծան-
րութեան 23 մասից պակաս է ըն-
գանում, այն ժամանակ անխուստ
փելի է դառնում մեր սեփական մեծ
և Զարգի պատուաւը, կերակրի ամեն
մի պահտարդը լրացվում սեփական
նիւթի պաւաւում Գրու հետե-
ւանքն է լինում մարմնի նուազելն
Ասորիայ կեանքի ամեն մի քայլաւա-
խում մեր հանդիպում ենք հեռե-
ւաւող գեղեքիտի մի մարդ, որ իր փեր-
մանի չափով չէ երկարացնում իր ու-

(*) 1 ֆունտ միայն հաւասար է 4 ֆ.
հացի, շատ ֆունտ լարու կամ փաւերի
1ն ֆ. գետնախնձորի 30 ֆունտ բաղկի
կամ կալանի:

(*) Թէ անպարտը 198 ֆ. է բա-
շտմ, այն ժամանակ նրան հարկուար է
6 ֆ. կերակուր 80 ֆ. կշռող կա-
մարդու համար հարկուար է 4 ֆ. կե-
րակուր: —

տեք, այսինքն իր ասացածի չափով
չէ ծախսում: Հեռացնաւ աղբառու-
նում է. իսկ քնդհակառակն ծախսա-
ծից աւելի ստացողք,--հարստանաւ:

Արտիշիակ կեանքը ողորդում է
զրա համար էլ հոգեկար չափով
յետեղ չբառացողը, շուրջ անձն նը-
ման, նա աղբցում է իր զրամաղը-
րա իրը և չի կարող մինչ իր վերջը
նրան պահպանել: Նա զոհաբերում
է լրարում, թաղանթն, արտիշիակ
միշտ ծախսում է: չը լրացնելով իր
ծախսած գումարները Արտիշիակ հե-
տեւում, որ ընդամենը կերակրի բու-
նակութիւնը պիտի հաւատար լինի
մեր մեծ մեր մեջ մտաւոր նիւթերի
քանակութեանը:

Բաղքածութիւնը, ինչպէս յայտնի
է, որոշ ժամանակամիջոցներում կը-
կրճում է և սիրբան աւելի սակաւ
ստեղծ, ինչքան աւելի է անդի պա-
հանքը, որն իր կողմից կախումն ու-
նի հասակից, կացութեան նպանակից
և զբաղմունքի տեսակից, կենցաղից,
մարդու քնակուն աւանդապատկու-
թիւններից և այլ պայմաններից:
Աստուծոյ հաւ կենդանիները աւելի
ունին անդի պահանք, քան թէ հա-
սակաւորները: Ար քանի հիւանդու-
թիւններից լուանալու ժամանակ,
մանաւանդ անկողնի յետոյ, տխուր-
կը համարեալ թէ մշտապէս է լինում,
իսկ քան էլ աւանդ, մարդիկը չեն կրչ-
ստանում: Սի ծախսիւն պահանջում է,

որ նաւարակութեան պահանջով մի
ամիսը ամիս բաղքածութիւն բու-
նած, նաեւ նրա ընկերները, ցամաքն
կենդան, չեն բուսականում: անդա-
նի սառա կերակրութեամբ, այլ իր ց-
նում էին նրանցով գրաւաններն էլ, որ
կարգանան անդեղ հաւ ստեղծ: Ամի-
սը մարդ աւելի շատ կերակրի է կա-
րաս, քան թէ անաւը: Ամենապարտ,
սեւեւային կրկնակն ողջեղը մա-
նապարհարկները կարող են անշափ
շատ հաւ մի և մարդ աւելի ա-
սանց որեւէ ծանրութիւն զգողու-
նի կերածից: Մաղաղի (մարմն) և
փոկի (տաւրի) միւս պահանքն նը-
քանց ամենապարտական կերակուրը:
Այլ օրինակը ցոյց է տալիս, որ ցը-
տի դէմ ամենապարտ պահանջութիւնն
է նրան յարմարեցած անանգը:

Միւս կողմից, ամեն մարդ իր վը-
րա փորձել է, որ անշափ աւանդու-
թիւնը կամ արանութիւնը յանկար-
ծակի անհետացնում են մեր մէջ ոչ
միայն բաղքը, այլ միւսն անպարտ
հարմարէն պարմում մեկ համար մի
կար կերակուր կուլ տալը, որին մի
թիւ աւաջ այնքան փոխադրում ենք:

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՆԵՐ

Բաբախ (թանձք haemorrhoides):
Բարանիք կայանում են նրանում, որ
պարտի կընքում տիպի կամ նաեւ

քնկալի չափ կծիկների նման փափուկ ասեղքներ են դուրս գալիս և մեծ հարկաւորութեան ժամանակ աւելի են ասեղում: զրանք լինում են չոր կամ արիւն են արտադրում: Այդ տարածուած հիւանդութիւնը յատկանշուած արեան ծանրաւորութիւնից և փութակալութիւնից, յաւելեան ժամանակ, յայտնուից, այն պատճառով, որ ասում են բաւ և խզալի կերակուրների շատ խմելը են գործածում և քիչ շարժողութիւն են անում: Այն ցաւերն որանք յատկանշում են բարատիւց, են հեռանալիները: Աջքացուց ցաւ որբումում (մանուշակաւոր ծառի ժամանակ), հոգեկան դրութիւնը լինում է պղտորում, այն ցաւերը և անցորժարութիւնները նուազում են: Երբ կծիկներից արիւն է գնում և զրանք փոքրանում են:

Պակասողութեան երբ բարատիւք սկսում են ասեղնել, ընդունիք փոքր ինչ մեղմ բաւողակութեան որ մի քանի անգամ լինել և դուրս գալու: Այն չեւ որ կծիկները ցաւում են, օրը 3 կամ 2 անգամ նախք օտարը ջրում: 3—5 բույլ շարժանի (դաշտան անեղսգ կամ յգի կանանց անգիւնում է օտար ջրում նստել): Այն ցաւը ստատիկ է, զի կծիկների վրա ստոր ջրում լորջած քաթան և յաճախ նորա

զիւ: Անպարտ, ժամանակ կծիկները քաւերուց պահպանելու համար զիւ վրէն մեղուք խզալ ջրի: Բարատիւք ցաւերի կրկնալսեան աւազն ասեղնու համար, աշխատիք խրաքածուք որ թիթե լուծել (զիւ ստաք ջրի հոգեւոր բնութիւնը լուծողական զմեկի կեանք կեղեից (cort. rhamni frangulae, քրպուս) մէկ հոյի պար կոտում կեղեք 1—2 քաւակ ջրում կեղել, քաւակ և 3 ժամը մէկ հոյի գրու խմել), խաշնուց (rheum), անգիւնուց այն և այն ինչ և բաւողակութեան: Երբ կերակուրներ մի օտար, խմելների գործ մի անգամ, ընդհանրապէս խմել շատ ջրի, շատ բարատիւք պարատիւք մարմանարկութիւնով, ցաւ ջարդի:

Արեւանաւորութեան բաւանի (rectum) լինում է մեծ ժաւակի բարատիւք կրծիկներից և արանից յետոյ հիւանդը զգում է իրեն հանգիստ: Այն արեւանաւորութեան պատճառ է, որովհետեւ զրանից յետոյ կծիկները փոքրանում են: Այն այն զեւքում պէտք աշխատել կանգնել այդ արեւանք երբ հիւանդի արեւանք արտաւազ և նա թուլութիւն է զգում: Այն զեւքն այդպէս լինի, պէտք է 1—3 բույլ օտար ջրում նստել: Այն արեւանք չի

կարգում: պէտքէ ապու նոր (ամիսը)
քամիկ ստար ջրի մէջ զբն շաղ
տալ քանի և ներս տանել թու-
փանն ու պլանեզ առ մամանակ
թուփանել: Եթէ արիւնահոտութիւնը
թափանից լինումէ առանց բարա-
ւելի: պէտք է աշխատել արիւնը
կանգնացնել վերայիշեալ միջոցնե-
րով: Եթէ չի յաջողում: այն մա-
մանակ արիւնհոտութեան պատճա-
ռը թափանաւոր չէ: այլ վերնում
գտնուած աղիքներու մէջ է: զորս հա-
մար պէտք է երկար և հաստ միդ-
համով (կառեւեր) և բաւական
քանակութեամբ (1—2 շիշ) ստոր
ջրով չոզնայ դնել: Եթէ արիւնը
չի դադարում: միւսնոյն քանակու-
թեամբ ջրով կրկին հոյանայ դիւ ա-
ծելով ջրի մէջ մէկ հասի գլու
տանին (որ պատրաստուածն և նը-
սան կեղեկից):

Թափանի (rectum, прямая кишка)
Գտնու ընկնէ: որ պատահում է երե-
խային և հասակաւորներին: որ-
առայայտում է նրանով որ թափա-
նի լորձամուշիք գտնուի նման: շա-
քանակի կամ խնձորի մեծութեամբ:
դուրս է ընկնում թափանից: Դուրս
ընկած մասն ունի իր մէջ տեղում
մի անցք:

Դուրս ընկած թափանը տեղն են
չգում հեռեւալ կիրպիւ: երեխան

տեղաշարի կամ տախտի վրա պար-
կացնելուց կամ գոգին նստացնելուց
յետոյ ձիւնատ մատերով: կամ սա-
ռը ջրում քամած սպունդով: կամ
շորի կտորով մեղմ հուփ են սա-
լիս ուսուցքը դեպի ներս: Եթէ
այս ձեւով ներս տանելը չի յաջո-
ղում: պէտք է նստացնել մի քանի
բուլէ ստոր ջրում և յետոյ կրկին
փորձել ներս տանել:

Խափանը հեշտութեամբ դուրս է
ընկնում: երբ երկնայի փորք կապ
է: և դուրս գնալուս երեխան շատ
զուռւմ է: Եւս վատ հանդամները
հեռացնելու: համար: պէտք է խնու-
ցնել մեղմ լուծողական: Եթէ թա-
փանը յաճախ է դուրս ընկնում:
պէտք է վարուել հեռեւալ կեր-
պի: կապիւր փորի վրա կապի կամ
շորի քամար: սրա հեռեւի մասից
կապիւր մի քանի մասի լորձութեամբ
երկար շոր: դուրս ընկած մասը ներս
տանելուց յետոյ դիւ սրբանի վրա
ստոր ջրում քամած սպունդ: հե-
ռեւից կարած շորն անցրու ապու-
զի վրով և շէքովս դեպի առաջ
ու կապիւր քամարի առջևի մասից:
այնպէս որ սպունդը սեղմուած լինի:

Հասակաւորների թափանը սա-
կու է դուրս ընկնում: Բայց եթէ
պրկ դեպքը լինում է և եթէ ստեղ
է դուրս ընկնում: պէտք է աշ-
խատել արտաքին կողմից շարու-
նակ մշտումով ներսը պահել: որ
կատարում է յարմար աղեկապով
(բանտով): Եթէ այս էլ չի օգ-
նում: պէտք է պէտքում (գործիք
է) ներս տանել սրբանը: որպէս զի
թափանը դուրս է ընկնի:

ԻՍՏԱՆԻՆԻ ԵՒ ԴՐԱՍՏԱՆԻ

Մ Շ Ա Կ

ՍՄԵՆՈՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԳՐԵ ՆԵՐՈՍ 1883 ԹՎՆ ՆՈՅՆ ԴԻՄՈՎ

ՅԻ ՆՈՅՆ ՊՐԻՆՏԱՐԱՏԵՐ

I. ՏԵՐԻԹԵԱՆ ՍԵՐԵՎԻՍԵՐԵՆԵՐ, II. ԱՌԶԱՆՈՐԵԱ, ՅՕ-
ԴՈՒՆՈՒՆԵՐ, III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՐԵՐԵՐԻՆ, Ընդհանուր յոգաւաններ, թղթակ-
ցութիւններ, լրբեր, IV. ԱՌՏԱՔԻՆ ՏԵՐԵՐԵՐԻՆ, Ընդհանուր յոգաւաններ,
թղթակցութիւններ, լրբեր, V. ԻՍԵՆ ԼՈՐԵՐ, VI. ՀԱՌԱՔԵՐԵՆԵՐ, VII
ԲԵՆԴԱՐԱՆԻՆ, Ֆելիտան, վեպեր, խրատային և թարգմանական յոգաւան-
ներ, գիտութեան ամեն ճիւղերից, թղթակցութիւններ, VIII. ԵՐԶՏԱՐԱՐԵՐԻՆ-
ԹԻՐԵՆԵՐ

ԲԱՅԱՐԱՐՈՒՄԻՆԻՆԵՐՆԵՐ՝ Տարեկան 10 ռուբլ վեց ամսուայ 6 ռուբլ իւրա-
քանչիւր ամսուայ 1 ռուբլ, ՀԱՏՈՎ Համարները 5 կոպէկ:

ՀԱՅՐԱՔԻՆ՝ Тифлисе, редакция «Мшак».

Իմրայիր - Հրատարակող ԴԻՄԻՐ ԱՐՏՈՒՆԵԱՆ

Ն Ե Ր Կ Ա Յ 1883 Թ Ո Ւ Ի Ն

ԱՐԶԱԳԱՆԻՐ

ՀԱՐԱՐԱՐՈՒՄԻՆԻՆԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱՐԱԳՐԵ ՍԵՐԵՎՈՆՆ ԴԻՄՈՎ, ԵՒ ՊՐԻՆՏԱՐԱՏԵՐ

Տարեկան բաժանորդագիրը 7 ռ. կէս տարուանը 4 ռուբլ

ԱՐԶԱԳԱՆԻՐ բաժանորդներին իրաւունք տւելին ձրիադիւն ստանալ նրկա-
րուբլու գիրք, ուղարկելով 20 կոպէկի փաստի մարկայ

Օտարաբարաբացիր ղրմաւան՝ Тифлисе, Въ Редакцію газеты Ар-
паганк».

Արատարարայիր - Tiflis. Rédaction du journal arménien «Ardzaganik».

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՄԱՆԿԱԼԱՐԺԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐԸ

Հրատարակիլով Թիֆլիսում հետևեալ ծրարքով

ա. Եզգիս Վեհափառ հայտնութիւն և թեմական վերատեսուչներէ կարգադրութիւններն ազգային ուսումնարաններէ վերաբերութեամբ:

բ. ՄԱՆԿԱԼԱՐԺԱԿԱՆ ԲԵԺԻՆ—յոզուածներ մանկավարժական բովանդակութեամբ:

գ. ԲԱՆՈՍԻՐԵՆԵՆ ԲԵԺԻՆ—յոզուածներ ազգային սրտամտութեան աշխարհացրութեան, գրականութեան, առհասարակեան և լեզուի վերաբերութեամբ:

դ. ՄԵՏՆԵԼԻՍՈՍԻԹԻՆ—քննական յոգուածներ դասուցրերի և մանկական ընթերցանութեան գրքերի:

ե. ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԻ—լանալան տեղեկութիւններ ուսումնարանական կեանքից:

զ. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԲԵԺԻՆ—վարդ, զարդներ և այլն, մանկական ընթերցանութեան համար:

է. Հանելուկներ, խնդիրներ և խաղեր մանկանց համար:

ը. ԲԵՅՏԱՐԵՐՈՒԹԻՆՆԵՐ:

Սեր ամսագրին խոստացելն, գործադրել ազգային ուսումնարաններէ մէկ գործող լսարանի անձներ, որ ծանօթ են հայ հասարակութեանն իրանց տալու տարիներով մանկավարժական աստղադրում:

„ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ“ կը հրատարակուի ամիսը մի անգամ, բացի յունիս և յուլիս ամիսներէն:

„ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ“, տարեկան գինն է թէ՛ Թիֆլիսում և թէ՛ այլ քաղաքներում 4ԻՆԳ աւարի: Տարին սկսում է սպարապեղ և տևում է մինչև յունիսի 1 ր:

Ստորագրուել կարելի է Թիֆլիսում՝ խմբագրութեան գրասենեակում (Ստ. զոմայա փողոց, տուն Սարգսեանի) և պարսն Եփրեմ Ծառուբեանի մօտ (Դիֆորցոմայա փողոց): Իսկ օտարաքաղաքացիք գիմելը ևն Խմբագրութեան հետեալ հասցեով՝ Тифлис, въ Редакцію педагогическаго журнала „Варжаранъ“. Tiflis (Caucase) Rédaction du journal pédagogique „Varjaran“